

AKTUELLT

UR STATSVERKSPROPOSITIONEN 1957

Kungl. Maj:t föreslår, att vid riksantikvarieämbetets och statens historiska museums textilkonserveringsateljé inrättas en befattning som amanuens i reglerad befordringgång, avsedd att ersätta befattningen som förste konserveringsbiträde i Ce 14 med halvtidstjänstgöring. Anslaget till vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken föreslås höjt från 247.000 kronor till 275.000 kronor. Härvid har förutsatts, att det skall visa sig möjligt att inom anslagets ram i tillbörlig mån tillgodose restaureringen av Skånela och Lau kyrkor. Bidraget till avlöningar inom landsantikvarieorganisationen föreslås höjt från 450.000 kronor till 480.000 kronor. Medel för inrättandet av en ny landsantikvarietjänst i Stockholms län ha icke ansetts böra beräknas.

ANSLAG FRÅN LOTTERIMEDELSFONDEN

Genom kungliga brev den 29 juni och den 14 december 1956 hava anslag från lotterimedelsfonden beviljats bl. a. följande institutioner för nedan angivna ändamål: Växjö teateraktiebolag ytterligare 50.000 kronor som slutligt bidrag till konserverings-, restaurerings- samt om- och tillbyggnadsarbeten på Växjö teater; Kristianstads stad 50.000 kronor som bidrag till iordningställande av nya lokaler för stadens museum; Kommittén för Ölandskvarnarnas bevarande ytterligare 20.000 kronor till reparation av väderkvarnar på Öland; Östergötlands fornminnes- och museiförening ytterligare 30.000 kronor till iståndsättnings- och konserveringsarbeten på byggnaderna i Smedstorps by, Norra Vi socken, Östergötland; Stiftelsen för Skottsbergiska gårdens i Karlshamn bevarande ytterligare 20.000 kronor såsom slutligt bidrag till iståndsättning av stiftelsens fastighet; Vetenskaps societeten i Uppsala ytterligare 15.000 kronor till ombyggnad och reparation av societetens byggnader i Uppsala. Mindre bidrag ha också lämnats för iståndsättning av Valla gamla tingshus, Mo socken, Västergötland; av gamla tingshuset i Ljung, Grude socken, Västergötland; av en väderkvarn i Grisbäcks by, Söderåkra socken, Småland; av Ingeborrarpsgården, Rya socken, Skåne, samt av en korsvirkesbyggnad på fastigheten nr 3 i kvarteret Ubbe i Ystad.

ANSLAG UR KUNGAFONDEN

Till ändamål inom kulturminnesvården har ur Konung Gustaf VI Adolfs 70-årsfond för svensk kultur under år 1956 utgått anslag bl. a. till istånd-

sättningen av Kattlunds gård i Grötlingbo socken; till trädgårdsanläggningen vid Gunnebo slott, Mölndal; till reparation av Carl Larssons hem i Sundborn; till restaurering av Vetenskaps societetens i Uppsala byggnader; till konservering av 1700-talsorgeln i Leufsta bruks kyrka, Uppland; till restaurering av Hullgrenska gården i Pataholm, Småland; till flyttning och återuppförande av Larsgården, Lustorp, Köinge socken, Halland; till utgivande av en monografi om Gustafsberg vid Uddevalla; till kartläggning m. m. av Sala gruvby samt till Nordiska museet för inventering av vissa mindre herrgårdar inom Stockholms län.

SKYDDSFÖRESKRIFTER

Under år 1956 hava skyddsföreskrifter jämlikt lagen den 12 juni 1942 om skydd för kulturhistoriskt märkliga byggnader utfärdats för följande byggnader och anläggningar: bergsmansgården Gamla Staberg i Vika socken, Dalarna; kvarteret Svanen i Mariestad; Ågegården i Västra Karups socken, Skåne; Postgården i Grisslehamn, Vaddö socken, Uppland; Bondrumsgården i Fågeltofta socken, Skåne; Hogstad Herrgård i Hogstad socken, Östergötland; kvarteret Vaxblekaren nr 4 i Eksjö; kvarteret Guldsmeden nr 2 i Eksjö; Veckholms gamla prästgård, Uppland; Sövde gamla prästgård, nu i Degeberga socken, Skåne; Vänge prästgård, Uppland; kvarteret Castor nr 1, Skeppsbron 24, Stockholm.

KONFERENS RÖRANDE KYRKORESTAURERINGAR

På landsantikvarie Gunnar Svahnströms initiativ ägde den 13 februari en överläggning rum i Jönköpings läns museum om vissa av de problem, som äro förbundna med kyrkorestaureeringar. I överläggningarna deltog talrika företrädare för prästerskapet i länet, däribland biskoparna Malmström och Ysander, samt representanter för byggnadsstyrelsen (byrådirektören Sven A. Söderholm), riksantikvarieämbetet (förste antikvarien Bertil Berthelson), länets hembygdsförbund och Jönköpings stad. Diskussionerna rörde sig om den ökade respekten för det senare 1800-talets kyrkor och deras inredning, avvägningen mellan antikvariska, estetiska och praktiska synpunkter på restaureringsfrågorna, värden av äldre värdefulla inventarier, de skärpta kraven på återhållsamhet vid friläggande och komplettering av kalkmålningar, vikten av att undvika alltför stora kyrkorglar, uppvärmnings- och belysningsfrågor etc. Slutligen demonstrerade konservator Sven Wahlgren inventarier under behandling i hans ateljé i museet.

TILLFÄLLIG UTSTÄLLNING

I Statens historiska museum pågår under tiden 15 februari till 1 april utställningen »Folkungatid, konstverk från svensk höggotik» och i anslutning härtill hålles en serie föreläsningar under huvudrubriken »Folkungatid». Huvudparten av vad som exponeras på utställningen har inlånats

från mellansvenska kyrkor, men även andra offentliga institutioner, däribland tre utanför landets gränser, ha bidragit till att skänka utställningen dess mångsidighet. Sålunda har kunnat presenteras skilda strömningar i folkungatidens kyrkliga konst: prov på Västerås stifts och den nu alltmer betydelsefulla bergslagsbygdens konstimport från Flandern och Västtyskland, ärkestiftets träskulptur och dess återspeglning av dombyggnadshyttans konstinflytelser, exempel på Sveriges internationellt märkliga bestånd av nattvardssilver från det begynnande 1300-talet och på skrudkamrarnas textilskatter, hämtade ur kontinentala, främst parisiska och norditalienska ateljéer. De tre utländska institutionerna ha givit utställningen var sin mycket speciella accent: Arkeologiska kommissionen i Finland har beviljat inlån av det Eriksrelikvarium med broderad framställning av Erik den heliges martyrium, som tillhör Åbo domkyrka; från Kestner-Museum i Hannover har kommit det rikt ornerade kronfodral av läder som troligen tillverkats i Stockholm för Birger Magnusson eller Magnus Eriksson; Stadskyrkan i Ludwigslust, Mecklenburg, har utlånat en sällsynt rikt ornerad, förgylld och ädelstenspydd kalk med patén, vilka båda en gång tillhört svenska kyrkor och möjligen redan på 1500-talet förts ur landet.

NOTES AND REVIEWS

A Metal Plate Inscribed with Runes from Öland. Sven B. F. Jansson gives first-hand information about the runic inscription on the metal plate found in Stenåsa parish, Öland.

The Rood from Esterna Church. Ingeborg Wilcke-Lindqvist publishes a badly mutilated rood from Esterna Church in Uppland (Fig. 1) that was put aside when the church was demolished and subsequently rebuilt about 1800. It has now been brought to light in connection with explorations instituted for »Sveriges kyrkor» (The Churches of Sweden). It proves to be a good exponent of the influence exerted by the French sculptors working at the Uppsala Cathedral foundry at the end of the 13th century and beginning of the 14th. It seems to have been inspired by the large Rasbo rood (Fig. 2), ascribed by C. R. af Ugglas to Estienne de Bonneuil.

The Christ-Child Crowning the Virgin. Aron Andersson points out some examples in Swedish art of the iconographic theme: The Christ-child crowning the Virgin. This motif is found in representations of the Virgin enthroned on Swedish church plate of the 14th century (Figs. 1-2) as well as on the fragmentary centre piece of a retable in Hubbo Church (Fig. 3). The group in the retable shows the same composition as a tympanum in the Chapel

AKTUELLT

Den 6 april föreläste Dr Herbert Cahn, Basel, om »Die frühe Münzprägung von Knidos, 530—450 v. Chr. Ein Beitrag zur Kunstgeschichte des griechischen Ostens.» Föredraget var anordnat i samarbete med Svenska numismatiska föreningen.

Den 16 maj föreläste chefen för Research Laboratory vid British Museum Harold J. Plenderleith över ämnet »Fakes and forgeries». Föredraget var ordnat i samarbete med riksant.ämb. och Statens hist. museum. Efter föredraget demonstrerade antikvarie Aion Andersson en utställning av förfalskningar ur Stockholmsmuseerna.

Årsmötet hölls i Linköping den 1—2 september. Första dagen ägnades åt stadens sevärdheter. Särskilt intresse tilldrog sig utgrävningarna i S:t Lars kyrka. Andra dagen gjordes en rundtur i landskapet med buss. Därvid besöktes: Askeby (utgrävningar av järnåldersgravfält), Rökstenen, Alvastra klosteruin, Nässja fornlämningsområde (Nässja socken) och klostret och klosterkyrkan i Vadstena.

Höstens första föredrag hölls den 28 september av professor Karl Hauck, Erlangen, som föreläste om »Bilddarstellungen der Vendelzeit». Den 15 oktober höll professor C. J. Becker, Köpenhamn, föredrag över ämnet »Yngre stenålders begyndelse i Sydkandinavien». Vid middagen efter föredraget lämnade advokaten Ernst Nathorst-Böös intressanta glimtar från en nyligen företagen resa i Baltikum med besök vid museer och utgrävningar.

Den 16 november föreläste fil. lic. Rune Norberg över ämnet »Nytt om Notke, Stenrat och andra 1400-talsmästare». I anslutning härtill talade fil. dr Olof Arrhenius om markens inflytande på förstöring av järnföremål.

AKTUELLT

PÅGÅENDE UTGRÄVNINGAR

På *Helgonabacken i Lund* pågår utgrävning av Allhelgonaklostret, ett av Nordens äldsta kloster, stiftat senast 1089, och på sin tid benediktinordens huvudkloster i Danmark. Omfattande grävningsundersökningar 1951—1953 ha visat, att klostret varit en vidsträckt anläggning med ett flertal ekonomibyggnader utanför den egentliga kärnbebyggelsen. Huruvida den sistnämnda varit av sedvanlig typ med fyra längor kring en gård har ännu inte kunnat klarläggas, framförallt därför att grävningarna på den förmodade platsen för densamma försvåras av ett tätt och värdefullt trädbestånd. Botten av en länga, som kan ha varit den östra vid en fyrkantig gård med kyrkan som länga i norr, har framgrävts 1956. Under 1957 undersöktes begravningsplatsen kring klosterkyrkan. Bland gravtyperna dominera här stenkistor med huvudnisch, byggda av flis av svart Komstad-kalksten, ett stenmaterial som använts för kvadrer i den efter en brand 1193 uppförda klosterkyrkan.

Ledare för undersökningarna är antikvarien vid Kulturen Ragnar Blomqvist. Som medarbetare ha deltagit fil. kand. Evald Gustafsson, fil. kand. Börje Rosén, fil. dr Z. Lakociński och fil. kand. Birgitta von Heland.

Vid restaurering av *Lunda kyrka* i Södermanland, som år 1769 ombyggdes mycket radikalt, ha under golvet i kyrkan återfunnits välbevarade rester av grunden till en 1100-talskyrka med långhus och smalt kor.

UNDERSÖKNING OCH RESTAURERING AV ÄLDRE BYGGNADER

De i Fornvännen 1956 sid. 223 omnämnda byggnadshistoriska undersökningarna i Vadstena kloster ha givit nya synnerligen märkliga resultat. Man har kunnat fastslå, att Vadstena kungsgårds ståtliga palatsbyggnad i förändrad form ingår i västra delen av den norra längan inom nunneklostret. Många intressanta detaljer i denna byggnad ha preparerats fram, såsom portar, fönster, blinderingar, formtegeldetaljer och utvändiga dekorationsmålningar.

Man har med ganska stor säkerhet kunnat påvisa rester av tre hus från kungsgården, nämligen förutom salbyggnaden en anläggning av blekingestugutyp, innehållande bl. a. ett kök, och en byggnad söder om kyrkans östra gavel med arkitekturdetaljer av samma slag som salbyggnadens.

Systrarnas sommarmatsal i västra längan har kunnat återställas i ursprungligt skick. Vintermatsalens hypocaust, vilken är den bäst bevarade som hittills påträffats i Sverige, skall rekonstrueras och kommer att giva en synnerligen instruktiv bild av en dylik anläggning.

1300- och 1400-talsmynt från Sverige, Norge, Danmark, Nordtyskland och Italien (Pisa) ha sällats fram. Även ett alldeles unikt, sannolikt skandinaviskt — och troligast svenskt — 1300-talsmynt har påträffats.

På *Stora Södergatan 6 och 8 i Lund* stå två tegelhus, som vid slutet av medeltiden uppförts som huvudbyggnader i en och samma gård, under 1500-talet ägd av danska riksrådet Lave Brahe och dennes svenskfödda hustru Görvel Fadersdotter Sparre. Det ena huset har varit gårdens salbyggnad, det andra har inrymt den egentliga bostaden. Här har man alltså det i vårt land sällsynta förhållandet att båda huvudbyggnaderna i en typiskt medeltida gårdsanläggning finnas i behåll. Bostadshuset, efter en ägare under 1800-talet kallat »Stäket», har nu restaurerats och inretts till restaurang.

Iakttagelser vid restaureringen och tidigare ha givit vid handen att byggnaden, som har två våningar över en kryssvälvd källare, varit av typ loftbod med ett system av trappor och svalgångar utvändigt på södra sidan. Vardera våningen har haft två rum, och varje rum har haft ingång från svale. De intima bostadsgemaken ha legat i andra våningen. Där finns husets enda eldstad, en öppen spis, och ett privet.

Restaureringen har inneburit, att byggnadens yttre återställts till i huvudsak ursprungligt skick, dock utan svalgångssystemet. Invändigt ha yngre väggar och inredning avlägsnats och ursprungliga anordningar i görligaste mån återställts, men hänsyn har fått tagas till husets funktion som restau-

rang. Huset äges av Lunds stad, som lämnat ett frikostigt anslag för restaureringen. Arbetet har utförts genom stadens fastighetskontor med stadsarkitekten Carl-Ossian Klingspor som arkitekt och antikvarien vid Kulturen Ragnar Blomqvist som ledare för den kulturhistoriska delen av restaureringen.

Vid en ännu icke avslutad restaurering av nordvästra kanontornet på *Slottsholmen i Malmö* har man dels iståndsatt tornets exteriör, dels i stor utsträckning återställt dess interiör i äldre skick. Särskilt beträffande bottenvåningen är resultatet av allra största intresse. Denna består av ett centralrum med kupolvalv, fyra kanonkasematter samt tre krutkällare, av vilka två varit helt igenmurade sedan dansktiden. Dessa källare ha nu framtagits och befunnits vara praktiskt taget orörda från byggnadstiden. Övre våningens tunnvälvdade skyttegång blev däremot raserad under 1800-talet, varför endast skottgluggarna och golvbeläggningen rekonstruerats och den inre skyttegångsmuren markerats. Genom den nu aktuella restaureringen, vilken bekostats av byggnadsstyrelsen och Malmö stad och även främjats genom donationer, bli de åtgärder fullbordade som ha till syfte att i möjligaste mån återge de historiska byggnaderna på Slottsholmen deras ursprungliga karaktär.

PLANERADE UTGRÄVNINGAR

Genom riksantikvarieämbetets fornminnesavdelning kommer ett stort antal arkeologiska undersökningar att utföras under innevarande sommar. Utgrävningen av det stora gravfältet vid *Brista i Norrsunda socken*, Uppland, som påbörjades 1956, kommer i år att avslutas. Bland övriga större arbeten kunna nämnas undersökning av kuströsen i *Sjålevad socken*, Ångermanland, och av fyra stora rösen i *Våmb socken*, Västergötland. I *Skederid socken*, Uppland, skall ett gravfält med ett 40-tal fornlämningar och en fornborg undersökas. Den sistnämnda undersökningen kommer att utföras av Uppsala Universitets Museum för Nordiska Fornsaker.

De av förste antikvarien W. Holmqvist ledda utgrävningarna på *Lillön*, *Ekerö socken* komma under sommaren att fortsätta inom samma fornlämningsområde som tidigare. Därvid kommer den östra delen av terrassbebyggelsen inom Vitterhetsakademiens fastigheter Bona 4^{ab} och 4^{aa} att bli föremål för undersökning.

Inom *Alvastra ruinområde* pågå sedan början av maj planerings- och markvårdsarbeten under riksantikvarieämbetets ledning och med vapenfria värnpliktiga som arbetskraft. Dessutom kommer den tidigare påbörjade utgrävningen av norra korsgången att fullföljas under ledning av amanuensen Ingrid Swartling.

PLANERADE INVENTERINGAR

Fornminnesavdelningens arbeten i samband med sjöregleringar komma under 1957 huvudsakligen att förläggas till Åseleälvens, samt Ume och Skellefte älvars vattensystem, där omfattande kulturhistoriska inventeringar skola utföras och ett stort antal stenåldersboplatser utgrävas.

Fornminnesinventeringen under sommaren 1957 kommer att omfatta norra delen av Örebro län, mellersta delen av norra Södermanland, västra Hälsingland samt av Västerbottens län Skellefteå stads- och landsförsamling samt Bureå socken.

NOTES AND REVIEWS

La Tène Graves from Skällebräcka in Bohuslän. Andreas Oldeburg publishes a find discovered in the early 1930's at Skällebräcka in Ytterby parish in Bohuslän. It consisted of two urn cremation pits containing potsherds, some flint splinters, a few bits of resin tightening and cremated bones. The potsherds belonged to two vessels, which after restoration were found to belong to the La Tène III period. The smaller vessel with a brownish grey, rather rough surface is in the form of a large cup with lug and is 12 cm in height (Fig. 1). The other vessel (Fig. 2) with a dark brown, smooth surface on the upper part but a rugged lower part, is very much larger, being 28 cm in height. It has a much widened belly and a vaulted lid with rim on the under-side; it probably originally had two lugs. Round the one surviving lug is an incised ornamentation, an irregular square-shaped figure (Fig. 3). Grave-fields belonging to the La Tène III civilization occur in a broad belt in Central Sweden from the west coast to the Baltic Sea and also on the islands of Öland and Gotland. In the west of Sweden the pottery from these grave-fields is sometimes distinctive; this is probably an indication of cultural intercourse with East Germany and Poland via Jutland. However, vessels with lids (as in Fig. 2) and a rugged lower part as in our specimen may indicate the survival of indigenous traditions from the Bronze Age.

An Influence of Cistercian Architecture in a Västergötland Parish Church and its Rôle for Age Definition. Leif H. Nilsson points out that the small parish church of Suntak has a transversal barrel vault over its choir. It obtained this vault, he shows, through influences from the two medieval monasteries of the Cistercian Order, Alvastra and Varnhem, which are built up with this type of vault in the lateral aisles. When going from one to the other of these monasteries the monks passed close by Suntak. At the end of the 12th century, between 1170 and 1180, the stone buildings

den viktigaste ur dateringssynpunkt bildar slutligen ett antal kammar av skilda typer, vikingatida och medeltida.

Var Jarlshofsfolket begravt sina döda är tillsvidare obekant. När denna plats blivit funnen och utgrävd kan det definitiva slutkapitlet om denna kolonis historia bli skriven.

Hamiltons arbete har här endast flyktigt kunnat beröras. De djupa perspektiv, det öppnar, har måhända likväl i någon mån framgått av det anförda. Olika folkgrupper ha under årtusenden suttit på denna plats, som nu kallas Jarlshof, men naturen har stakat deras livsbanor i samma riktning. Nordisk arkeologisk forskning har i hög grad anledning att vara tacksam för den berömvärda arbetsprestation i fält och studerkammare, som här utförts och givit så betydande bidrag till vår kännedom om vardagslivet i Nordens vikingatid, även om studieobjektet i föreliggande fall förknippar sig med ett självtaget gästspel på annans mark.

Mårten Stenberger

AKTUELLT

NYA FÖRSLAG TILL RESTAURERING AV UPPSALA DOMKYRKA

I sitt yttrande över restaureringssakkunnigas betänkande rörande restaurering av Uppsala domkyrka hade riksantikvarieämbetet förklarat sig icke kunna förorda något av de framlagda restaureringsförslagen. Sedermera uppdrog riksantikvarien åt arkitekten Bengt Romare att utarbeta nya skissförslag efter vissa angivna principer. Romares förslag i fyra alternativ inkom för någon tid sedan till riksantikvarieämbetet och överlämnades den 31 augusti till ecklesiastikministern. — Även arkitekterna Peter Celsing och Sigurd Lewerentz, vilka biträdde de restaureringssakkunniga i arkitektoniska frågor, hava utarbetat ett nytt förslag. Detta förslag, vilket av författarna ingivits till Kungl. Byggnadsstyrelsen, överlämnades till Konungen den 30 augusti. Bägge förslagen torde i sinom tid komma att granskas av vederbörande myndigheter.

RESTAURERINGAR AV KYRKOR

Söndagen den 26 maj 1957 återinvigdes *Skånela kyrka i Uppland* efter en restaurering, som — med vissa avbrott — pågått sedan nyåret 1953. Restaureringen planlades ursprungligen av arkitekten Erik Fant. Efter dennes bortgång övertogs ledningen för arbetet av arkitekt Rolf Bergh. På grund av det starkt förfallna tillstånd i vilket kyrkan vid 1950-talets ingång befann

sig måste restaureringen bli synnerligen genomgripande. Här skall endast erinras om att kyrkans kalkmålningar från början av 1400-talet framtagits.

Det var icke möjligt för den folkfattiga församlingen (cirka 400 invånare) att ensam svara för de ansevärdiga kostnader som restaureringen drog. Bidrag ha därför tillskjutits från många olika håll. Sålunda ha av statsmedel utgått 70.000 kronor, som ställts till förfogande genom riksantikvarieämbetet. En privat stiftelse har donerat 35.000 till kalkmålningarnas vetenskapliga tillvaratagande. En stiftskollekt har inbringat närmare 10.000 kronor, en trädgårdsfest vid Rosersberg ungefär lika mycket. Slutligen har av olika fonder samt av enskilda personer betydande belopp skänkts för ändamålet. Helt naturligt har emellertid församlingen själv dragit det tyngsta lasset: dess bidrag belöper sig på icke mindre än 250.000 kronor. Slutsumman för restaurering har uppgått till cirka 385.000 kronor.

Vid yttre restaurering av *Vårfrukyrkan i Enköping* har ett flertal intressanta byggnadsdetaljer blottats. Sålunda har på sydfasaden den äldsta, smala och höga portalen frilagts, liksom ett 5 m över mark befintligt romanskt fönster av små dimensioner och ett under gotisk tid upptaget fönster av ej mindre än 4,5 m bredd i fasadlivet. Grunden till södra korsarmens absid har grävts fram.

KONSERVERING AV TEXTILIER

Ängsö kyrka i Västmanland äger två märkliga medeltida mässhakar. Den ena — av italiensk 1400-talsbrokad med en broderad bård med figurer på uppsidan, utgången från pärlstickaren Alberts verkstad — har nyligen konserverats — för andra gången på mindre än trettio år. Detta ger en erinran om nödvändigheten av att anordningarna för förvaring av kyrkornas textila dyrgripar och värden av dem ägnas större intresse, än vad som hittills på många håll skett. Oersättliga kulturella värden löpa i annat fall risk att fördärvas.

DONATION

Av överstelöjtnant P. H. Enger har vitterhetsakademien mottagit ett belopp av 10.000 kronor att användas som bidrag till istandsättning av den *gamla skansen på Hörningsnäslandet* i Mörkö socken, Södermanland. I varje fall sedan början av 1600-talet ha skansar funnits vid det smala sundet mellan Mörkö och Hörningsnäslandet till skydd för den viktigaste farleden mot Södertälje. Skansarna ha vid upprepade tillfällen byggts ut och förbättrats, då krig hotade. Så sent som under första världskriget anlades här en befästning.

RYSK NUMISMATIKER PÅ BESÖK I SVERIGE

Chefen för myntkabinettet vid Eremitaget i Leningrad, professor Alexei Bykov, besökte Sverige under några veckor i slutet av maj och början av juni på inbjudan av Kungl. Myntkabinettet och Svenska numismatiska föreningen. Han var bl. a. i Lund, där han konfererade med fil. kand. fru Ulla S. Linder Welin om de svenska fynden av kufiska mynt. I myntkabinettet gick han igenom samlingarna av orientaliska mynt. Fredagen den 14 juni kl. 16.00 talade han i statens historiska museums hörsal över ämnet »Untersuchungen der Kufischen Münzen in Russland und U.d.S.S.R.»

PERSONNOTISER

Till landsantikvarie i Jönköpings län har från den 1 maj 1957 utnämnts filosofie licentiaten Allan Nilson.

Till museilektor vid riksantikvarieämbetet och statens historiska museum har från den 1 maj 1957 utsetts docenten Dagmar Selling.

Till intendent vid Göteborgs arkeologiska museum har från den 1 oktober 1957 utsetts filosofie licentiaten Lili Kaelas.

NOTES AND REVIEWS

Did Saint Helena of Skövde ever exist? Gunnar Linde's paper dealing with the earliest Skövde and Saint Elin, are discussed by Adolf Schück in his article. The city of Skövde was, during the Middle Ages, a famous place of pilgrimage, ever since the celebrated St. Elin, or Helena, was buried in its church. Her cult was promoted by Bishop Brynolf of Skara, who, about the end of the 13th century wrote the "officium", which embodies the legend about her. Here Brynolf states that Helena was canonized about 1164, and that pilgrimages to her grave took place even prior to that. He also relates that the high-born and wealthy widow, Helena, was murdered and subsequently buried in a church in Skövde which she had built, in the neighbourhood of which lay a sacred well that was named after her. Helena is said to have lived at a time when Sweden was going through heathen reaction, so it would probably have been at the end of the 11th century. A crucifix now in the National Museum in Copenhagen mentions that it was owned by Gunhild, who is called Helena, and who was the daughter of King Sven Estridsson of Denmark (d. 1074). To this it should be added that a cult of one St. Helena had existed in Tisvilde in Denmark, that was celebrated on the same day as that in Skövde. In both cases there were

AKTUELLT

FRÅN VITTERHETS-AKADEMIEN

Till arbetande ledamöter av historisk-antikvariska klassen utsågos den 29 augusti 1957 professorerna Holger Arbman och Sven Kjällerström, Lund, och den 5 november filosofie doktorn Karl Asplund, Stockholm.

TILLFÄLLIGA UTSTÄLLNINGAR

I Statens historiska museum pågår under vintern en utställning av ett urval bland det rika fyndmaterialet från *Alvastra kloster*. Utgrävningarna, vilka påbörjades 1921 av dr Otto Frödin, komma att med 1957 års undersökning betraktas som avslutade. Ännu finnas visserligen murar dolda under jorden men oåtkomliga på grund av moderna ekonomibyggnader. Framtagna och konserverade äro klausulen, abbotshuset samt två byggnader öster om detta, möjligen gäststuga och sjukhus. — Under den gångna hösten har i entrérummet till salarna för tillfälliga utställningar under rubriken »Forn-tidsliv» utställts ett 50-tal teckningar, utförda av elever vid klass IV i Hedvig Eleonora folkskola och utgörande resultatet av ett experiment med film-förevisning, som studieavdelningen gjorde den 3 oktober. — »Veckans föremål» är ett arrangemang, som tidigare förekommit i museet och som nu återupptagits. I en monter, som vanligtvis är placerad i entréhallen, utställs något eller några föremål, antingen nyfunna eller utvalda ur museets magasin.

FÖRELÄSNINGAR M. M.

Riksantikvarieämbetets och Statens historiska museums ordinarie föreläsningar ha under hösten omfattat två serier med sex resp. sju föreläsningar i varje. Måndagsserien, anordnad i samarbete med Gärdets kursverksamhet, har behandlat ämnet »Ärkestiftets kyrkor» och torsdagsserien, anordnad i samarbete med Kursverksamheten vid Stockholms Högskola, »Om forna tiders tidsfördriv». — Professor Z. Rajewski, direktör för Arkeologiska museet i Warszawa, som besökt Sverige för studier i museal utställningsteknik, har på inbjudan av Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museum hållit föredrag i Vitterhetsakademiens hörsal över ämnet: »Probleme der Archäologie Polens. Besiedlung von Biskupin in der Hallstattzeit.» — Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museum ha inbjudit professor H. Moora, chef för arkeologiska avdelningen vid Vetenskapsakademiens Historiska institut i Tallin att besöka Stockholm, och i samband med besöket har han hållit två föredrag i Vitterhetsakademiens hörsal: »Die wichtigsten

Ergebnisse der Burgbergforschung im Ostbaltikum» (15/11) och »Zur Herkunft der baltischen Stämme» (19/11). — Musikhistoriska Museets Vänner ha innevarande höst förlagt fem konserter till Statens historiska museums barockhall. — Dessutom har under visningstid varannan söndag i oktober och november spelats på den i barockhallen uppställda Schörlin-orgeln från Hycklinge kyrka i Östergötland.

FILMING FÖR TELEVISION

I Statens historiska museum ha två televisionsprogram inspelats, de första avsnitten av chefredaktör Gustaf Näsströms kulturhistoriska rapsodi »Liv och leverne i gamla Sverige», som omfatta stenålder—bronsålder resp. järnålder fram till vikingatid. De framfördes 18/10 och 21/11. Ett tredje avsnitt, som behandlar vikingatiden, kommer att inspelas i slutet av november och är avsett att visas i TV 27/12 1957.

INVENTERINGAR

Riksantikvarieämbetets fornminnesavdelning har under år 1957 utfört fornminnesinventeringar för den ekonomiska kartan inom Västerbottens, Gävleborgs, Örebro och Södermanlands län. De inventerade områdena, vilkas areal uppgår till ca 114 kvmil, utgöras av Skellefteå stad och landsförsamling samt Bureå socken i Västerbotten, västligaste delen av Hälsingland i Gävleborgs län, nordligaste delen av nordvästra Västmanland i Örebro län samt norra delen av mellersta Södermanland i Södermanlands län. Inventeringen av Hälsinglands fornlämningar har härmed slutförts. Resultatet har blivit anmärkningsvärt rikt.

GRÄVNINGAR OCH FYND

Vid de fortsatta undersökningarna inom boplatsoområdet på *Lillön, Ekerö socken*, Uppland, har under den gångna sommaren ytterligare en större husgrund undersökts. De konstruktiva detaljer, som framkommit, utgöras bl. a. av stolphål, stenrader och dränagerännor. Bland de talrika fynden märkas en förgylld fibula med rovfågelhuvud från en tidig del av folkvandringstiden, ett iriskt, emaljerat bronsbeslag, ett med knutflättningsornamentik dekorerat förgyllt beslag till ett svärdsfäste och delar av en slipad glasbägare. — Genom Riksantikvarieämbetets fornminnesavdelning ha ett flertal gravundersökningar utförts under 1957 års grävningssäsong. Sålunda undersöktes tre av planeringsarbeten berörda fornlämningar i *Klinta by, Köping socken*, Öland. Fornlämningarna utgjordes av en hög och två stensättningar. Ett av rösen innehöll en vikingatida dubbelgrav, där de döda bränts i en båt tillsammans med en stor mängd bruks- och prydnadsföremål. Undersökningen utfördes under ledning av amanuensen K. G. Petersson. — Vid *Persberg 1^a i Våmb socken*, Skövde stad, ha fyra rösen, ett stort och tre mindre, undersökts och borttagits för att möjliggöra en utvidgning av ett kalkbrott.

De tre mindre rösenä gävo daterande fynd från äldre romersk järnålder. I det stora röset, i trakten kallat »Säterör», anträffades tre enklare föremål av brons från bronsålderns slut. Undersökningen utfördes under ledning av fil. kand. Ulla Silvén. — I *Salem socken*, Södermanland, ha fornlämningar i samband med omläggningen av riksväg 1 undersökts och borttagits på två platser, dels 700 m S om Salems kyrka en mindre stensättning innehållande en brandgrav från bronsålderns slut, dels N om Salems kyrka tre högar och två stensättningar med rika fynd från vikingatiden. Salemsundersökningarna leddes av antikvarien H. Thålin. — Intill riksväg 13 vid *Järsta i Valbo socken*, Gästrikland, ha sammanlagt femton skelettgravar och tre brandgravar undersökts. I en del av gravarna gjordes rika fynd av vapen och smycken från sen vikingatid. Dessa undersökningar leddes av fil. lic. E. Baudou. — Ett antal fornlämningar i *Själevad socken*, Ångermanland, ha undersökts och restaurerats. Fem karakteristiska norrländska kuströsen utvaldes för undersökningen. Tre av dessa voro ovala och innehöllo en manslång hällkista. En av hällkistorna var delad i ett större och ett mindre rum. I det mindre rummet påträffades brända ben. Arbetena bekostades av Själevads hembygdsförening genom ett anslag från fonden Seth M. Kempes minne. Dessa undersökningar leddes av fil. lic. E. Baudou. — I samband med fornminnesinventeringen i Västerbotten ha tre stensättningar undersökts på ett nyupptäckt gravfält vid *Harrsjön i Bureå socken*, Västerbotten. Stensättningarna, vilka till sitt utseende mer överensstämde med mellansvenska typer än med norrländska, innehöllo endast brända ben. Undersökningen utfördes av antikvarien H. Thålin. — Genom landsantikvarien i Visby ha ett flertal fornlämningar på Gotland undersökts, bland dem ett väldigt röse på *Hommunds i Hörsne socken*, av fynden att döma härrörande från äldre bronsåldern och delvis täckande en stenåldersboplats; en av kalkstenshällar täckt, i kanten av ett gravfält intill *Fole kyrka* nedgrävd skeppssättning, innehållande ett skelett och föremål från övergången mellan brons- och järnålder; ett medelstort bronsåldersröse vid *Fuser i Fröjel socken* med ett flertal sekundära gravläggningar, bl. a. med fynd från gränsen mellan medeltid och vikingatid.

KONSERVERING AV RUINER

I *Visby* ha tack vare frikostiga donationer av bankir Tage Cervin omfattande konserveringsarbeten kunnat utföras på S:t Karins, S:t Görans och S:t Hans kyrkoruiner. Vidare har den medeltida galgen norr om staden samt ett viktigt parti av stadsmuren, den s. k. sjömmuren mellan Kruttornet och Donners plats, konserverats.

RESTAURERING OCH UNDERSÖKNING AV KYRKOR

En restaurering av *Växjö domkyrka* förberedes. I samband härmed har putsen avlägsnats både utvändigt och invändigt och grävningar ha påbörjats. Ett fragment av en gravsten från tidig medeltid har härvid anträffats liksom spår av 1600-talsmålningar i det gamla konsistorierummet. — På *Gärdslösa*

märkliga *medeltidskyrka* på Öland har ytterputsens avlägsnats, varigenom värdefulla upplysningar om kyrkans byggnadshistoria vunnits. Fragment av en rik senromansk portal i norra korsarmen liksom av ett gotiskt masverksfönster i korets östmur ha frilagts och torde kunna kompletteras och återställas. — Vid restaurering av *Boglösa kyrka* i Uppland ha två sakramentskåp frilagts i koret, ett i östväggen norr om altaret och ett i sydväggen. I båda sakramentskåpen kvarstå delar av träinredningen. På bänkkvarteren ha ursprungliga färger från 1700-talets mitt blottats. — Vid restaurering av *Danmarks kyrka* i Uppland har på sydfasaden överdelen till ett höggotiskt fönster med rik profilering frilagts, på både syd- och nordfasaden ha märken påträffats efter portaler och i västgaveln har ett helt bevarat rundfönster blottats med dageröppning i fyrpassform.

RESTAURERING OCH UNDERSÖKNING AV PROFANA BYGGNADER

På *Örebro slott* ha under augusti och september de tjocka putslager som sedan 1820-talet täckt de inre borggårdsfasaderna avlägsnats. I samband härmed verkställdes en preliminär byggnadshistorisk undersökning, som visade, att slottets byggnadshistoria är betydligt mera komplicerad än man hittills trott. Mellan Magnus Erikssons och Karl IX:s tid ha förekommit flera om- och tillbyggnader. Bland mera iögonenfallande upptäckter kan nämnas ett par igenmurade spetsbågiga fönsteröppningar av en typ som är känd t. ex. från den nyupptäckta kungsgården i Vadstena samt spår av renässansslottets borggårdsutsmyckning. — *Fredriksbergs herrgårdsbyggning* vid Oskarshamn invigdes efter avslutad restaurering den 30 september för sitt ändamål som kulturresevat och representationslokal. Byggnaden, som uppfördes i början av 1780-talet av P. Cederbaum, äger i sin festvåning en synnerligen rik svit av väggmålningar av huvudsakligen pompejansk art och av mycket hög kvalitet. De ha konserverats av konservator S. Wahlgren. Restaureringsarbetet har letts av landsantikvarien M. Hofrén, Kalmar.

NOTES AND REVIEWS

The Inner Decoration in Tidarsrum Church. B. Cnattingius reports on a research test of walls and ceilings in the wooden church in Tidarsrum, in Östergötland, dating presumably from around 1300, which has yielded notable results. In the ceiling a rich Gothic painting has been exposed, consisting of circles with figures in trefoils or continuous compositions alternating with geometrical or plant borders. Both these and the figures themselves remind one strongly of the paintings in Dädesjö; but the figure drawing is more Gothic, and may be compared with Björsäter in Östergöt-